

Ontpoldering Noordwaard

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport

30 juni 2006 / rapportnummer 1754-44

commissie voor de milieueffectrapportage

Ministerie van Verkeer en Waterstaat
T.a.v. de heer drs. H. Brouwer
Postbus 20903
2500 EX DEN HAAG

uw kenmerk
APR/2006.4497

uw brief
26 april 2006

ons kenmerk
1754-45/Be/lp

onderwerp
Advies voor richtlijnen voor het MER
Ontpoldering Noordwaard

doorkiesnummer
(030) 234 76 02

Utrecht,
30 juni 2006

Geachte staatssecretaris,

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over Ontpoldering Noordwaard. Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal graag vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag de vastgestelde richtlijnen krijgt toegestuurd.

Hoogachtend,

dr. D.K.J. Tommel
Voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Ontpoldering Noordwaard

Postadres Postbus 2345
3500 GH UTRECHT
Bezoekadres Arthur van Schendelstraat 800
Utrecht

telefoon (030) 234 76 66
telefax (030) 233 12 95
e-mail mer@eia.nl
website www.commissiemer.nl

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport Ontpoldering Noordwaard

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieueffectrapport over Ontpoldering Noordwaard,

uitgebracht aan Ministerie van Verkeer en Waterstaat door de Commissie voor de milieueffectrapportage; namens deze

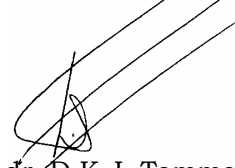
de werkgroep m.e.r.
Ontpoldering Noordwaard,

de secretaris

drs. B.F.M. Beerlage

de voorzitter

dr. D.K.J. Tommel

Utrecht, 30 juni 2006

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	1
2. HOOFDPUNTEN.....	1
3. BELEID, BESLUITEN EN DOELEN.....	2
3.1 Beleidskader en genomen en te nemen besluiten	2
3.2 Doelen	2
4. ONTSTAANSGESCHIEDENIS EN HUIDIGE SITUATIE	3
5. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN	4
5.1 Alternatiefontwikkeling.....	4
5.2 Meest milieuvriendelijke alternatief	5
6. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	6
6.1 Algemeen	6
6.1.1 Aanleg	6
6.1.2 Ruimtelijke kwaliteit.....	6
6.1.3 Beheer en onderhoud	6
6.2 Bodem en water.....	6
6.3 Natuur.....	7
6.4 Landschap en cultuurhistorie.....	8
6.5 Woon- en leefmilieu	9
6.5.1 Veiligheid en wonen.....	9
6.5.2 Landbouw.....	9
6.5.3 Recreatie	9
7. VORM EN PRESENTATIE.....	9
8. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN	9
9. LEEMTEN IN KENNIS EN EVALUATIEPROGRAMMA	10
10. SAMENVATTING VAN HET MER.....	10

BIJLAGEN

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 26 april 2006 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in het Brabants Dagblad d.d. 27 april 2006
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

1. INLEIDING

Rijkswaterstaat onderzoekt de mogelijkheden voor de ontpoldering van de Noordwaard in de gemeente Werkendam. Deze ontpoldering is een van de koploper projecten vooruitlopend op de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier (PKB RvdR). Voor de ontpoldering, wordt de rijksprojectenprocedure gevolgd waarvoor de staatsecretaris van Verkeer en Waterstaat bevoegd gezag is. Ten behoeve van het besluit wordt daarbij de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen.

Bij brief van 26 april 2006 is de Commissie voor de m.e.r. in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de richtlijnen voor het milieueffectrapport¹ (MER). De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant van 27 april 2006².

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

De Commissie heeft kennis genomen van verschillende achtergrondrapporten⁴, de inspraakreacties en adviezen⁵, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen en heeft deze betrokken bij het opstellen van het advies. Op 9 juni 2006 heeft de Commissie een bezoek gebracht aan de locatie. De Commissie bouwt in haar advies voort op de startnotitie. Dat wil zeggen dat dit advies **niet** zelfstandig leesbaar is, maar in combinatie met de startnotitie moet worden gelezen.

2. HOOFDPUNTEN

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport. Dat wil zeggen dat het MER onvoldoende basis biedt voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming, als de volgende informatie ontbreekt:

Doelstellingen

Geef aan in hoeverre de alternatieven scoren op hun doelbereik.

Bodem en water

Geef aan welke fysieke ingrepen in het gebied noodzakelijk zijn (vergravingen, ophogingen, wijziging van ligging en hoogtes van kades, e.d.) voor de verschillende alternatieven. Beschrijf daarbij de gevolgen voor de sedimentatie-

---

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

³ De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

⁴ Natuurontwikkeling Noordwaard, Grontmij, 2002; Natuurgebiedsplan "West-Brabant", provincie Noord-Brabant, juli 2002; Gebiedsplan Wijde Biesbosch, provincie Noord-Brabant, april 2005; Ontwerpen met cultuurhistorie, Bosch Slabbers, 2005, Aanvulling MER Natuurontwikkeling Noordwaard, Grontmij, maart 2002.

⁵ Bijlage 4 geeft hiervan een lijst.

/erosie(processen) als gevolg van de waterafvoer en stromingen in het gebied onder gemiddelde en maatgevende omstandigheden.

Natuur en landschap

De ruimtelijke kwaliteit wordt voor een belangrijk deel bepaald door de inrichting voor natuur en landschap. Geef aan welke gevolgen de alternatieven hebben voor de bestaande natuurwaarden en het landschap en beschrijf expliciet welke natuur- en landschappelijke waarden worden ontwikkeld. Daarbij is het belangrijk om aan te geven hoe op de langere termijn de ontwikkeling van vegetatie zal verlopen en welke ingrepen in de natuur en het landschap in de toekomst nodig zijn om blijvend aan de doelstelling voor de waterstandverlaging te kunnen voldoen.

Samenvatting van het MER

Het MER dient voorts een samenvatting te bevatten die duidelijk is voor burgers en geschikt is voor de bestuurlijke besluitvorming. Hierin moeten de belangrijkste milieugevolgen per alternatief worden weergegeven, alsmede de maatregelen om die milieugevolgen te minimaliseren en de effectiviteit van die maatregelen.

3. BELEID, BESLUITEN EN DOELEN

3.1 Beleidskader en genomen en te nemen besluiten

In de startnotitie wordt aangegeven dat dit project een koploper project is en vooruitloopt op de besluitvorming over de PKB RvdR. Verwacht wordt dat in de loop van 2006 een definitief besluit wordt genomen over de maatregelen zoals deze zijn voorgesteld in de PKB RvdR⁶. Geef in het MER inzicht in de wijze waarop en mate waarin genomen besluiten hebben geleid tot een inperking van de oplossingsrichtingen.

Voor dit project wordt de Rijksprojectenprocedure gevolgd. Geef in het MER een overzicht van de besluiten die hierbij gecoördineerd worden.

3.2 Doelen

Veiligheid

Het hoofddoel – voortkomende uit de PKB RvdR – is het op peil brengen van de veiligheid. De waterstand moet bij Gorinchem bij maatgevende omstandigheden minimaal 30 cm worden verlaagd. Dit doel komt voort uit het besluit dat rekening gehouden moet worden met een maatgevende rivierafvoer 16.000 m³/s bij Lobith. In de startnotitie wordt echter aangegeven dat na 2015 – de datum waarop het project gerealiseerd moet zijn – wordt verwacht dat de rivierafvoeren verder zullen toenemen. Geef in het MER aan wat de consequentie is voor de doelstelling veiligheid als de maatgevende rivierafvoer toeneemt.

---

⁶ De maatregel “ontpoldering Noordwaard (meestromend)” maakt deel uit van een pakket aan maatregelen van het voorkeursalternatief uit de PKB RvR. Er wordt in dit project van uitgegaan dat het voorkeursalternatief in de PKB RvR wordt gekozen. Dit betekent dat indien anders wordt beslist over de PKB RvdR, de onderbouwing voor dit project vervalt en indien niet wordt besloten dat het project als beëindigd wordt beschouwd, het project een zelfstandige onderbouwing vergt.

Ruimtelijke kwaliteit

De nevensdoelstelling betreft het leveren van een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Voor het rivierengebied in het algemeen wordt deze doelstelling in de startnotitie nader uitgewerkt⁷ en wordt een aantal randvoorwaarden voor de ontpoldering van Noordwaard benoemd.

Bij het locatiebezoek is aangegeven dat de oude lopen van kreken en rivieren als inrichtingsmodel zijn gebruikt voor de ruimtelijke kwaliteit. Geef in het MER aan welk tijdsbeeld hierbij als uitgangspunt is gekozen, welke motieven hieraan ten grondslag liggen en waarom niet voor een andere historische situatie is gekozen⁸. Maak in het MER de randvoorwaarden specifiek en meetbaar⁹ zodat het doelbereik van de alternatieven gekwantificeerd kan worden.

4. ONTSTAANSGESCHIEDENIS EN HUIDIGE SITUATIE

In de startnotitie wordt een goed overzicht gegeven van de ontstaansgeschiedenis van het huidige landschap. Hierin wordt goed aangegeven wat de samenhang is tussen de geomorfologisch kenmerken van de Noordwaard en hoe de mens dit landschap mede heeft gevormd en welke kenmerkende cultuurhistorische elementen hiervan zichtbaar zijn (dijk- en wegtracés, bewoningsplaatsen en bebouwingspatronen zoals de Kievietswaard, binnendijkse compartimentering en verkaveling). Deze beschrijving kan gebruikt worden in het MER. Ondersteun de tekst met voldoende kaarten waarop de genoemde kenmerken worden aangegeven.

Geef in het MER een gedetailleerde beschrijving van de bodemopbouw, bodemkwaliteit en waterhuishouding op basis van daartoe uitgevoerd onderzoek. Het detailniveau moet zodanig zijn dat maatregelen en effecten hierop beoordeeld kunnen worden. Ga in het MER nader in op de bestaande polderstructuur met hoogtes van kades, bandijk en primaire waterkering en geef een duidelijke visualisatie ervan.

Geef in het MER zowel op kaart als in een toelichting de huidige situatie aan die als uitgangspunt dient voor de inrichting van het gebied. Neem in het MER ook oude kaarten van het gebied op, waarop de voormalige kreken en rivieren zijn aangegeven die als basis dienen voor de alternatiefontwikkeling.

In het MER moeten de in het studiegebied voorkomende beschermde soorten worden beschreven die worden beïnvloed door de voorgenomen activiteit en alternatieven (o.a. Grote modderkruiper, zie ook gebiedendocument Biesbosch). Geadviseerd wordt de informatie op te nemen in het MER die nodig is

---

⁷ Daarbij lijken de algemene uitwerkingen niet allemaal van toepassing op dit specifieke gebied, zoals de wens tot vergroting van de ruimtelijke diversiteit.

⁸ In de diverse achtergrondrapporten wordt aangegeven dat de afsluiting van het Haringvliet (1970), waardoor de getijdewerking vanuit de zeezijde vrijwel is verdwenen, een belangrijke aanleiding was om een scheiding aan te brengen tussen zuidelijke Biesbosch en Noordwaard middels een hoge dijk en een gescheiden watersysteem. Nu men de scheidingen tussen rivier, de Noordwaard en de Zuidelijke Biesbosch wil slechten, lijkt het inderdaad logisch om voor de ruimtelijke inrichtingsmodel/kwaliteit zo veel mogelijk terug te grijpen op de situatie voor de afsluiting van het Haringvliet. Welke situatie hiervoor wordt gekozen dient te worden gemotiveerd.

⁹ Sommige randvoorwaarden zijn al specifiek zoals het inpassen van Fort Steurgat. Andere randvoorwaarden zoals benutten van mogelijkheden voor recreatief (mede)gebruik kunnen nog gespecificeerd worden door aan te geven waar, welk type recreatie mogelijk en gewenst is. Ook wordt als randvoorwaarde, leidend bij de ontwikkeling van de alternatieven genoemd: Het Natura 2000 netwerk versterken, aansluitend op het Nationaal Park De Biesbosch; intergetijdgebied. Geef daarvoor in het MER specifieker aan welk type natuur zou kunnen ontstaan.

om een ontheffing aan te vragen van de minister van LNV op grond van artikel 75 de Flora- en Faunawet. Motiveer ook in het MER op grond waarvan verondersteld wordt dat ontheffing verleend zal worden.

Geef aan welke betekenis het gebied op dit moment heeft voor de recreatie. Beschrijf welke specifieke voorzieningen aanwezig zijn, de recreatieactiviteiten, de belangrijkste gebruikperiodes en zo mogelijk een kwantitatieve indicatie van het gebruik.

5. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

5.1 Alternatiefontwikkeling

Zoals in de startnotitie (4.2) is aangegeven is het uitgangspunt voor de MER de maatregel Ontpoldering Noordwaard (meestromend) uit de PKB RvdR¹⁰. Nadat een keuze is gemaakt over de PKB RvdR zijn de alternatieven uit de PKB inclusief het alternatief “Sliedrechtse Biesbosch” niet meer relevant¹¹.

In de startnotitie (4.3.1) wordt bij de beschouwing van de omvang van het doorstroomgebied aangegeven dat het niet noodzakelijk en ook niet wenselijk is om de hele Noordwaard tot doorstroomgebied te maken. De Commissie is het eens met de genoemde argumenten hiervoor. De stelling daarbij dat een breedte van het doorstroomgebied van circa 1,5 km vanuit de doelstelling waterstandsverlaging voldoende is, is onvoldoende onderbouwd.

Op basis van de keuze “ontpoldering met kades” wordt in de startnotitie (4.3.2) vervolgens beschreven op welke wijze de ligging van het doorstroomgebied is ingeperkt en welke argumenten daarbij een rol hebben gespeeld. Deze inperking heeft uiteindelijk geleid tot de keuze doorstroomgebied “middendoor”. In het MER dient een motivatie hiervoor vanuit de in de paragraaf 2.2 van de startnotitie genoemde randvoorwaarden te worden opgenomen.

Hierbij is de Commissie het eens dat de doorstroomrichting “middendoor” het minste milieueffecten heeft, aangezien hiermee de polder-en-kreken structuur het minst wordt aangetast, maar de Commissie is van mening dat met de keuze voor de ligging van het doorstroomgebied “middendoor” vanuit natuur- en landschapsbelang mogelijkheden aanwezig zijn om bij de alternatiefontwikkeling te variëren met de breedte van het doorstroomgebied. Met een grotere omvang van het doorstroomgebied dan in de startnotitie staat aangegeven kan mogelijk beter worden aangesloten bij de randvoorwaarde “Het Natura 2000 netwerk versterken aansluitend op het Nationaal Park De Biesbosch”. Aangezien het alternatief “kleine compartimenten” zich specifiek richt op het maximaliseren van de dynamiek van de natuur is de Commissie van mening dat het wenselijk is dat in het MER een variant op dit alternatief ontwikkeld wordt met een ruimer doorstroomgebied met meer ruimte voor natuurlijke processen (zie ook paragraaf 5.2).

---

¹⁰ Geef daarbij aan in hoeverre de op pagina 29 aangegeven “vrije uitstroomopening” die gelijk is voor alle alternatieven al dan niet conflicteert met de Nota van Toelichting PKB RvdR waarin is opgenomen dat de uitstroomdijk op circa NAP +2 m komt te liggen (pagina 10 van de startnotitie).

¹¹ Gezien de inspraakreactie 16 (zie bijlage 4) kan het wel zinvol zijn om in het MER te motiveren waarom de alternatieven zoals de “Sliedrechtse Biesbosch” niet in aanmerking komen als volwaardige alternatieven.

Het alternatief “maximale waterstanddaling” is gebaseerd op een hogere waterafvoer onder maatgevende omstandigheden dan volgens de doelstelling voor veiligheid noodzakelijk is. Een vergelijking met andere alternatieven wordt daardoor bemoeilijkt. Onderzoek in het MER ook in hoeverre vergelijkbare varianten bij de andere alternatieven mogelijk zijn.

De te onderzoeken alternatieven zullen tijdens het MER- en planuitwerkingsproces verder ontwikkeld worden. Geef bij de beschrijving van alternatieven de onderbouwing die heeft geleid tot de positionering van de verschillende activiteiten ten opzichte van elkaar in het gebied (zoals de nadere invulling van de doorstroomgeul, deelgebieden voor natuur en recreatie). Geef ook de relatie tussen het MER en het Masterplan aan. Geef aan hoe de alternatiefontwikkeling in het MER samengaat met veranderingen als gevolg van het interactieve proces waarbinnen het Masterplan tot stand komt.

Geef daarbij aan welke maatregelen worden genomen om de doelen te realiseren. Maak hierbij onderscheid tussen activiteiten die plaatsvinden in de realisatiefase (inrichting/aanleg) en de gebruiksfase (gebruik en beheer).

Geef aan welke landschappelijke waarden een plaats kunnen krijgen in het gebied en welke inrichtingsmaatregelen genomen worden voor de nieuwe natuur. De startnotitie maakt duidelijk dat hier sprake is van een bestaand waardevol cultuurhistorisch landschap met natuurwaarden. Bij het nemen van maatregelen lijkt het dan ook vooral van belang om bestaande waarden te identificeren en zoveel mogelijk te ontzien. Daar waar ingrepen noodzakelijk zijn, kunnen wel nieuwe waarden worden toegevoegd. Bij de ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit kan daarbij mogelijk een spanningsveld ontstaan tussen bestaande landschappelijke waarden en natuurontwikkeling.

Bij de beschrijving van de alternatieven en varianten is dan ook expliciet aandacht vereist voor het beheer dat nodig is om zowel de hydraulische doelstellingen te handhaven als de gewenste natuur- en landschapswaarden te behouden of ontwikkelen. Dit betreft met name het vegetatiebeheer (bijvoorbeeld jaarrond begrazing al dan niet in combinatie met agrarisch natuurbeheer, cyclische verjonging, etc.), het natuurtechnische beheer, het (sediment)beheer van de kreken en het beheer van het bestaande bomenbestand.

Varianten

Naast de alternatieven die op hoofdlijnen de inrichting bepalen en de bovengenoemde varianten zijn op een tweetal specifieke punten extra varianten mogelijk. Onderzoek in het MER varianten voor:

- de inpassing van fort Steurgat in de rand van het doorstroomgebied;
- een of twee uitstroomopeningen.

5.2 Meest milieuvriendelijke alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) zal gaandeweg het werk- en onderzoeksproces ontwikkeld moeten worden en zich dienen te richten op een inrichting en beheer die op termijn het beste aansluit bij het Natura 2000 netwerk en het Nationaal Park De Biesbosch. Dit kan volgens de Commissie samengaan met het zoveel mogelijk behouden van de huidige ruimtelijke kwaliteit van het gebied (zie ook paragraaf 6.4 Landschap en cultuurhistorie).

Zoals in de startnotitie aangegeven (tabel 4.1) lijkt het alternatief “kleine compartimenten” de meeste kansen te bieden voor Natuur en kan dit alternatief

als basis dienen voor het mma. Optimaliseer in een variant een groter doorstroomgebied met een meer gevarieerd natuurlijk gebied. In dit grotere gebied kan meer natuur tot ontwikkeling komen, waarbij meer bos kan ontstaan zonder gevaar van opstuwung voor het doorstromende water (drempelwerking). Daarmee kan meer worden aangesloten op de bestaande natuur van de Biesbosch.

6. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

6.1 Algemeen

De startnotitie geeft een overzicht van de in beeld te brengen milieueffecten. Deze kunnen in het MER worden uitgewerkt. In onderstaande paragrafen is de benodigde aanvullende informatie aangegeven en zijn enkele nuanceringen op het te gebruiken beoordelingskader gegeven.

6.1.1 Aanleg

Beschrijf in het MER de gevolgen van de aanleg en eventuele fasering van het werk. Geef een globaal logistiekplan met het voorziene grondverzet, depotvorming en grondafvoer. Geef daarbij aan welke hinder en (water)overlast te verwachten is en hoe deze hinder zoveel mogelijk beperkt kan worden en of het continueren van (agrarische) bedrijfsvoeringen tijdens de realisatie mogelijk is.

6.1.2 Ruimtelijke kwaliteit

Het beoordelingskader van de ruimtelijke kwaliteit bevat verschillende criteria die betrekking hebben op natuur, landschap, cultuurhistorie, archeologie en gebruiksfuncties. De ruimtelijke kwaliteit is een synthese van deze aspecten maar mag in het MER niet leiden tot een dubbel telling van gevolgen.

6.1.3 Beheer en onderhoud

Het toekomstig beheer of als daar geen beslissing over genomen wordt de verschillende mogelijkheden van beheer moeten in het MER beschreven worden (ontwikkelingsmogelijkheden in tabel 5.1.). Wie het beheer van het doorstroomgebied gaat doen (tijdens het locatiebezoek werden als mogelijkheden Staatsbosbeheer, recreatieschap, rijkswaterstaat, agrariërs genoemd), zal namelijk sterk bepalen welke natuureffecten er op zullen treden en welke effecten op de ruimtelijke kwaliteit.

6.2 Bodem en water

Beschrijf voor de verschillende alternatieven:

- de noodzakelijke vergravingen en ophogingen en het gebruik en toepassing van vrijkomende grondstromen
- de huidige en toekomstige waterafvoercapaciteit en het waterstandsverlagend effect op de rivier van het riviertraject waar dit project op van invloed is;
- de getijdenwerking, de waterstanden, afvoerverdeling en stromingen door geulen en kreken bij gemiddelde en maatgevende omstandigheden;

- de getijdenwerking, de waterstanden, stromingen en opstuwend effect bij de uitstroom van de geul in de Amer bij gemiddelde en maatgevende omstandigheden;
- overstromingsfrequentie op korte en langere termijn per deelgebied van het doorstroomgebied;
- de risico's van het regelmatig onder water staan van het gebied voor verweking van kades en overige waterkeringen met gevolgen voor de veiligheid tegen stabiliteitsverlies;
- kans op verandering grondwaterkwaliteit als gevolg van ander gebruik van de polders bij verschillende alternatieven (bemesting);
- de sedimentatie- en erosieprocessen, opslibbing en aanzanding in het studiegebied en consequenties voor onderhoud;
- eventuele consequenties voor de scheepvaart.

Geef in het MER aan waar en in welke mate de bodem in het plangebied in de huidige situatie is verontreinigd en wat hiervan de consequenties zijn bij de verschillende alternatieven. Geef aan welk deel (in plaats en omvang) hiervan bij de inrichting van de verschillende alternatieven verwijderd wordt, hoe met de verontreinigde grond wordt omgegaan, en welk deel achterblijft na herinrichting.

6.3 Natuur

Geef in het MER, op basis van de beschrijving van de huidige natuurwaarden en de verwachte ontwikkelingen daarvan, de gevolgen bij uitvoering van de verschillende alternatieven. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn:

- Welke natuurdoeltypen een bijdrage leveren aan de kernopgave en de instandhoudingsdoelen voor het Natura 2000 gebied en de Biesbosch, een beknopte ecologische beschrijving, de randvoorwaarden (abiotisch, biotisch) die nodig zijn voor behoud of ontwikkeling, een inschatting van de verandering in oppervlakte en kwaliteit per alternatief;
- De doelsoorten die in het studiegebied voorkomen (aantal individuen/paren of standplaatsen), de mate van bescherming en/of bedreiging, de verwachte veranderingen bij uitvoering van de alternatieven;
- De bijdrage van de verschillende alternatieven aan de natuurdoeltypen, beschermde soorten en soorten die behoren tot de kernopgave van het nationaal Park (o.a. Bever).

Voor de Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden geldt dat een passende beoordeling uitgevoerd dient te worden, indien niet met zekerheid kan worden uitgesloten dat de activiteit significante gevolgen kan hebben. Kijk ook naar cumulatieve gevolgen tengevolge van andere activiteiten, waaronder bestaand gebruik. Omdat er onduidelijkheid bestaat over de vereisten¹², wordt geadviseerd om de passende beoordeling op te nemen in het MER. Indien uit de passende beoordeling blijkt dat significante gevolgen niet kunnen worden uitgesloten, dan dient de zogenaamde ADC-toets¹³ doorlopen te worden.

---

¹² In de Natuurbeschermingswet 1998 staat in art. 19f lid 2 dat de passende beoordeling onderdeel kan uitmaken van de m.e.r. De memorie van toelichting bij deze wet is stilliger, namelijk dat de passende beoordeling deel uitmaakt van de m.e.r. In het wetsvoorstel SMB staat dat de passende beoordeling deel moet uitmaken van de SMB.

¹³ Dit houdt op grond van art. 19g en 19h van de Nbw respectievelijk in:

- A: zijn er Alternatieve oplossingen voor een project of handeling?
- D: zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het project toch gerealiseerd moet worden?

De startnotitie is voornamelijk gericht op de situatie die ontstaat direct na voltooiing van het project. Ga in het MER ook in op de lange termijn effecten aangezien na voltooiing van de ingrepen veranderingen in het projectgebied optreden. Geef daarom in het MER aan hoe op de langere termijn de ontwikkeling van vegetatie (vegetatiesuccessie) zal verlopen onder invloed van de rivierstromingen, sedimentatie en erosieprocessen. Geef daarbij aan wat het regulier beheer zal zijn en hoe eventuele nadelige gevolgen voor de veiligheid ondervangen zullen worden door beheersmaatregelen en beschrijf de gevolgen daarvan voor op de natuur.

Geef in het MER ook aan welke vormen van recreatie (zoals wandelen, fietsen, kanoën) zijn voorzien in de verschillende deelgebieden, welke verstoring deze eventueel met zich meebrengen voor doelsoorten en waar andere maatregelen (zoals aanlijnen van honden en kanoverbod in kwetsbare delen nevengeul) zijn voorzien in verband met kwetsbare gebieden en soorten (inclusief grote grazers).

Neem duidelijk en eenduidig kaartmateriaal op in het MER met de exacte begrenzing van de diverse beschermde gebieden. Bij overlappende status (bijvoorbeeld 'en ecologische hoofdstructuur én bescherming op grond van de natuurbeschermingswet) aangeven wat de zwaarste beschermingsstatus is.

6.4 Landschap en cultuurhistorie

Het huidige landschap van de Noordwaard bestaat nu uit min of meer grote landbouwkamers omzoomd door wanden met veel hoge wilgen langs (voormalige) kreken. Het noordoostelijke deel is het meest open en het westelijke en zuidelijke deel is kleinschaliger. Deze afwisseling in ruimtelijke maten is bijzonder waardevol maar veranderingen in dit landschap, waarbij andere landschappelijke waarden ontstaan, zijn zeker mogelijk.

Geef naast een beschrijving op kaart¹⁴ en in beelden aan welke veranderingen plaatsvinden in de huidige specifieke kenmerken en waarden van het landschap, de cultuurhistorie, de geomorfologie en de archeologie. Ga specifiek in op het landschap van voor de Elisabethsvloed dat (afgedekt) ligt onder het jonge bodemlandschap van de Biesbosch. Geef aan of bij grote vergravingen dit oudere landschap met aardkundige en cultuurhistorische waarden wordt aangetast¹⁵.

Ga ook in op opgaande beplantingen (bomen en struiken) welke beeldbepalend zijn voor de ruimtelijke vormgeving van het gebied, zichtlijnen, cultuurhistorische waarden zoals fort Steurgat en de woonconcentratie langs de Bandijk bij Kievitswaard. Geef tevens aan door welke maatregelen deze specifieke kenmerken en waarden bewaard, hersteld of versterkt kunnen worden.

- C: welke Compenserende maatregelen zullen dan getroffen worden om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft?

¹⁴ Maak daarbij gebruik van de Cultuurhistorische Waardenkaart en het Rapport Aardkundige en Cultuurhistorische waarden van de provincie Noord-Brabant en het Riza-rapport betreffende onderzoek naar cultuurhistorische en aardkundige waarden.

¹⁵ Zie bijlage 4, inspraakreacties van ROB en provincie Noord-Brabant.

6.5 Woon- en leefmilieu

6.5.1 Veiligheid en wonen

Geef in het MER:

- de ligging en hoogte van hoogwatervrije vluchtroutes en de bereikbaarheid ervan onder verschillende omstandigheden vanuit de te behouden en nieuwe (te verplaatsten) woningen in het gebied;
- de ligging en hoogte van nieuwe (te verplaatsen) woningen, inclusief voorzieningen bij deze en de te handhaven woningen om overlast en/of schade tengevolge van het overstromen van de Noordwaard onder verschillende omstandigheden te voorkomen dan wel te beperken;
- de maatregelen en/of voorzieningen om schade aan de infrastructuur van het waterbedrijf onder maatgevende omstandigheden te voorkomen en om de bereikbaarheid zeker te stellen¹⁶;
- de consequenties van het overstromen voor de in de Noordwaard aanwezige boven- en ondergrondse infrastructuur (zoals de ringdijken om de spaarbekkens, hoogspanningsmasten, wegen, poldersloten en eventuele duikers).

6.5.2 Landbouw

Geef aan voor hoeveel bedrijven bestaansmogelijkheden overblijven en om welk areaal landbouwgrond het gaat¹⁷.

6.5.3 Recreatie

De mogelijkheden voor recreatief (mede)gebruik zijn deel van de doelstelling voor het gebied. De ontwikkeling van natuurwaarden is echter gebaat bij rust in de krekens en graslanden/intergetijdzones. Geef in het MER aan welke mogelijkheden voor recreatie deel uit maken van het plan en hoe dit past in het provinciaal beleid en is afgestemd op het Beheer- en inrichtingsplan (BIP) en het zoneringsplan van het Nationale Park.

7. VORM EN PRESENTATIE

In het MER dient recent kaartmateriaal met een duidelijke legenda te worden gebruikt waarop de verschillende alternatieven duidelijk worden weergegeven. Een duidelijke kaart is tevens wenselijk met het oog op inspraak van bewoners en belanghebbenden. Op minstens één kaart moeten alle topografische namen goed leesbaar zijn weergegeven die in het MER worden gebruikt. Het kaartmateriaal moet een zodanige schaal hebben dat het voldoende informatief is.

8. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

De milieueffecten van de varianten/alternatieven moeten onderling én met de referentie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, het mma en eventueel

---

¹⁶ Zie bijlage 4, inspraakreactie 1.

¹⁷ Zie bijlage 4, inspraakreactie van de provincie Noord-Brabant.

hiervan afwijkend voorkeursalternatief van elkaar verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden. Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken. Het in de Startnotitie gegeven beoordelingskader biedt hiervoor een goede aanzet. De tot de verschillende aspecten te rekenen criteria dienen zodanig te zijn dat daarmee zo breed mogelijk de verschillen in de gevolgen van de alternatieven in beeld worden gebracht en daarmee een goede basis aanwezig is voor de beoordeling van de alternatieven.

9. LEEMTEN IN KENNIS EN EVALUATIEPROGRAMMA

Leemten in kennis

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen betrouwbare of volledige informatie kon worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Hierbij gaat het uiteraard om milieuaspecten die in de verdere besluitvorming een belangrijke rol kunnen spelen.

Evaluatie en monitoring

Het bevoegd gezag moet bij het verlenen van de benodigde vergunningen aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling dat het MER al een aanzet tot een programma voor dit onderzoek geeft, omdat er een sterke koppeling bestaat tussen onzekerheden in de gebruikte voorspellingsmethoden, de geconstateerde leemten in kennis en het te verrichten evaluatieonderzoek.

Geadviseerd wordt om in een monitoringsprogramma onderscheid te maken naar aanlegfase en eindsituatie. Geef in het MER zicht op de beoogde opzet van de monitoring. Geef aan hoe deze methodisch zal plaats hebben, over welke thema's en op welke momenten rapportages naar verwachting beschikbaar zullen zijn. Geef aandacht aan de volgende punten bij het evaluatie- en monitoringsprogramma:

- de sedimentatie- en erosieprocessen in het studiegebied;
- de ontwikkeling van de vegetatie in relatie tot de hydraulische weerstand die de vegetatie vormt voor de afstroming van water (ruwheid);
- de ontwikkeling van de aanwezige planten- en diersoorten met een beschermde status en de gewenste habitattypen met doelsoorten.

10. SAMENVATTING VAN HET MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- een korte beschrijving van het voorkeursalternatief, het mma en de milieugevolgen waarbij in ieder geval wordt ingegaan op de hoofdpunten;
- een overzichtelijke vergelijking van de varianten/alternatieven ten aanzien van de milieugevolgen en de argumenten voor de selectie van het mma en het (eventueel hiervan afwijkende) voorkeursalternatief;
- belangrijke leemten in kennis.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Ontpoldering Noordwaard

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 26 april 2006 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

ruimte voor de rivier
ruimte voor de rivier
ruimte voor de rivier

Aan
Commissie voor de MER
T.a.v. de heer B. Beerlage
Postbus 2345
3500 GH Urecht

	Commissie voor de milieu-energiebeoordeling
ingekomen :	2-8-APR, 2006
nummer	
dossier	1754-
kopie naar :	

Contactpersoon
Ralph Gaastra
Datum
26 april 2006
Ons kenmerk
APR/2006.4497
Onderwerp
Startnotitie MER Noordwaard

Doorkiesnummer
(010) 217 09 09
Bijlage(n)
2
Uw kenmerk

Geachte heer Beerlage,

Bijgaand ontvangt u de startnotitie MER Ontpoldering Noordwaard.

Namens het gedelegeerd bevoegd gezag vraag ik u een advies uit te brengen over de startnotitie Noordwaard. De startnotitie ligt vanaf 28 april aanstaande ter inzage tot en met 9 juni 2006.

In een advertentie van 27 april aanstaande wordt de ter inzage legging aangekondigd. De advertentie wordt gepubliceerd in:

- Staatscourant
- Brabants Dagblad editie Land v. Heusden en Altena
- Altena Nieuws

Ik hoop u voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groeten,
16

Eelke Tukstra
Projectmanager Noordwaard

Cc: dhr W. Aarnink, DGWater

Ruimte voor de Rivier, Bureau Benedenrivieren
Postadres: Postbus 556, 3000 AN Rotterdam
Bezoekadres: Van Oldenbarneveltplaats 442, 3012 AP Rotterdam

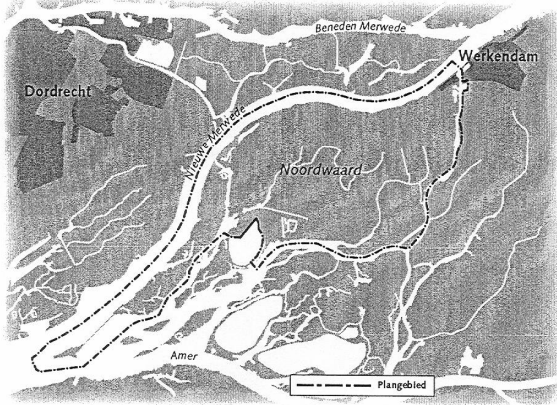
Telefoon (010) 217 09 09
Telefax (010) 217 09 00
E-mail: infoBER@dzh.rws.minvenw.nl

Bereikbaar met openbaar vervoer tot station Rotterdam CS of metro halte Beurs of Stadhuis

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de startnotitie in het Brabants Dagblad editie Land v. Heusden en Altena, Altena Nieuws d.d. 27 april 2006

Inspraak startnotitie MER Ontpoldering Noordwaard

U kunt de startnotitie ook downloaden via www.inspraakvenw.nl of aanvragen bij bureau Noordwaard telefoon 010 402 62 00. Bij bureau Noordwaard kunt u ook verdere informatie krijgen over het project.

Hoe kunt u inspreken?

De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat nodigt u uit tot en met 9 juni mondeling of schriftelijk te reageren op de startnotitie MER Ontpoldering Noordwaard. Uw schriftelijke zienswijze kunt u tot en met 9 juni 2006 sturen naar:

Inspraakpunt V&W
Ontpoldering Noordwaard
Postbus 30316
2500 GH Den Haag

U kunt ook via internet inspreken: www.inspraakvenw.nl. Indien u dat wenst, kunt u verzoeken om vertrouwelijke behandeling van uw persoonlijke gegevens.

Hoorzitting

Op dinsdag 16 mei 2006 wordt in cultureel partycentrum de Kwinter, Hooftlanden 1 te Werkendam, een hoorzitting georganiseerd. Om 19.30 uur begint de officiële hoorzitting voor degenen die mondeling willen inspreken. De zaal is om 19.00 uur open en van 16.00 uur tot 18.00 uur is er een inloopmiddag in de Kwinter voor informatieve vragen over de startnotitie. Van de hoorzitting wordt een verslag gemaakt. Indien u tijdens de hoorzitting het woord wilt voeren wordt u vriendelijk verzocht dit vóór donderdag 11 mei 2006 aan het inspraakpunt Verkeer en Waterstaat kenbaar te maken, telefoon 070 - 351 96 00.

Wat gebeurt er met uw reactie?

Het Inspraakpunt bundelt alle reacties en stuurt deze naar de Commissie voor de milieu-effectrapportage. Deze commissie adviseert de staatssecretaris over de richtlijnen voor de inhoud van het MER. Mede op basis van dit advies en de inspraakreacties stelt de staatssecretaris vervolgens de richtlijnen vast. De richtlijnen vormen het vertrekpunt voor het opstellen van het MER. Op dit MER kunt u te zijner tijd wederom inspreken. In september 2006 zal een bewonersavond worden georganiseerd om de richtlijnen toe te lichten en te reageren op de inspraakreacties.

De startnotitie

In de startnotitie leest u wat onderzocht gaat worden en wat de achtergronden en uitgangspunten zijn. In de startnotitie worden alternatieven beschreven en wordt uitgelegd welke (milieu)effecten zullen worden onderzocht. Het resultaat van de onderzoeken wordt gebundeld in een milieu-effectrapport (MER), op basis waarvan de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat een alternatief zal kiezen.

Waar kunt u de startnotitie inzien?

De startnotitie MER Ontpoldering Noordwaard kunt u vanaf 28 april tot en met 9 juni 2006 gedurende de reguliere openingstijden inzien op de volgende locaties:

- Gemeentehuizen Werkendam en Gorinchem,
- Openbare bibliotheek in Gorinchem,
- Provinciehuis Noord-Brabant in 's-Hertogenbosch,
- Hoofdstvestiging Waterschap Rivierenland in Tiel,
- Hoofdstvestiging Rijkswaterstaat Zuid-Holland in Rotterdam,
- Bibliotheek ministerie van Verkeer en Waterstaat in Den Haag.

Achtergrond

De dreigende overstromingen van 1993 en 1995 hebben laten zien dat de bescherming van het rivierengebied tegen water voortdurend aandacht vraagt. Het kabinet heeft besloten om toekomstige hogere rivierafvoeren veilig naar zee af te voeren door rivieren meer ruimte te geven in plaats van alleen maar de dijken te verhogen. Hiervoor heeft zij maatregelen voorgesteld in de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier. Eén van die maatregelen is 'Ontpoldering Noordwaard (meestromend)', gemeente Werkendam.

ruimte voor de rivier
Ontpoldering Noordwaard

Inspraakpunt
Verkeer en Waterstaat

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Rijkswaterstaat Zuid-Holland

Bevoegd gezag: Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Besluit: rijksprojectenprocedure

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C13.0

Activiteit: ontpolderen van de Noordwaard

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 27 april 2006

richtlijnenadvies uitgebracht: 30 juni 2006

Bijzonderheden:

Rijkswaterstaat onderzoekt de mogelijkheden voor de ontpoldering van de Noordwaard in de gemeente Werkendam. Deze ontpoldering is een van de koploper projecten vooruitlopend op de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier (PKB RvdR). Voor de ontpoldering, wordt de rijksprojectenprocedure gevolgd waarvoor de staatsecretaris van Verkeer en Waterstaat bevoegd gezag is. Ten behoeve van het besluit wordt daarbij de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen.

De Commissie voor de m.e.r. vraagt op in het MER in het bijzonder aandacht te geven aan:

- in hoeverre de alternatieven scoren op hun doelbereik;
- welke fysieke ingrepen in het gebied noodzakelijk zijn voor de verschillende alternatieven en de gevolgen voor de sedimentatie-/erosie(processen) als gevolg van de waterafvoer en stromingen in het gebied onder gemiddelde en maatgevende omstandigheden beschrijven;
- welke gevolgen de alternatieven hebben voor de bestaande natuurwaarden en het landschap en welke natuur- en landschappelijke waarden worden ontwikkeld, nu en op de langere termijn.

Samenstelling van de werkgroep:

ir. A.J. Blik

ir. J.H.J. van der Gun

prof. dr. ir. F.M. Maas

drs. Y.J. van Manen

dr. D.K.J. Tommel (voorzitter)

Secretaris van de werkgroep:

drs. B.F.M. Beerlage

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	2006----	Evides Waterbedrijf	Rotterdam	20060518
2.	20060505	TenneT TSO B.V.	Arnhem	20060518
3.	2006----	T. Rombout	Werkendam	20060518
4.	20060516	J.Th. C. van Reeken	Hoogland	20060602
5.	20060523	Visserijbedrijf v/h Fa. W. Klop en Zonen	Hardinxveld-Giessendam	20060602
6.	20060529	Vereniging Behoud Biesbosch	Made	20060602
7.	20060530	Ruud Visser en Hilde Assies	Werkendam	20060609
8.	20060601	Stichting Biesbosch Museum	Werkendam	20060609
9.	2006-----	J.H. Ebbeng	Werkendam	20060609
10.	20060606	Provincie Noord-Brabant	Den Bosch	20060609
11.	20060606	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek	Amersfoort	20060619
12.	20060608	ZLTO afdeling Altena Biesbosch	Almkerk	20060619
13.	20060608	Staatsbosbeheer	Tilburg	20060619
14.	20060608	Gemeente Werkendam	Werkendam	20060619
15.	20060607	Dhr. en mevr. Van Dijk	Werkendam	20060619
16.	20060608	AKD Prinsen Van Wijmen namens dhr. J.S.J.K. Snijder en Maatschappij J.C. Janse M.A. Noordeloos	Werkendam	20060919
17.	2006----	W. Reijm- Van der Hoek	Werkendam	20060619
18.		Verslag hoorzitting d.d. 16 mei 2006		

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport Ontpoldering Noordwaard

Rijkswaterstaat onderzoekt de mogelijkheden voor de ontpoldering van de Noordwaard in de gemeente Werkendam. Deze ontpoldering is een van de koploper projecten vooruitlopend op de planologische kernbeslissing Ruimte voor de Rivier (PKB RvdR). Voor de ontpoldering, wordt de rijksprojectenprocedure gevolgd waarvoor de staatsecretaris van Verkeer en Waterstaat bevoegd gezag is. Ten behoeve van het besluit wordt daarbij de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) doorlopen.

ISBN 90-421-1833-4